TÜRKİYE'NİN ENDEMİK VE NADİR BİTKİLERİ

Bilim ve Teknik
Temmuz 2025 692. sayının ekidir.
Hazırlayan: Dr. Özlem Kılıç Ekici
Grafik Tasarım - Uygulama: Hüseyin Diker

Sadece belirli bir bölgeye özgü bitkilere "endemik bitkiler" adı verilir. Bu "belirli bölge" bir ülke coğrafyasının sınırları gibi geniş bir yayılış alanı olabileceği gibi sadece bir ili, bir ilçeyi hatta bir mahalleyi, köyü, bir nehir-göl kıyısını, bir dağın eteğini, bir vadiyi-ovayı ya da görüş sınırlarımız içinde kalan çok dar bir alanı da kapsayabilir. Endemik kelimesinin kökeni "yerli" anlamına gelen Latince "endemus" kelimesinden gelir. Nadir bitkiler, çok kısıtlı yaşam alanı olduğundan nesli tehlike altında olan bitki türleridir. Nadir bitkilerin hepsi endemik değildir. Türkiye; coğrafi konumu, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, toprak çeşitliliği, iklim farklılıkları, zengin su kaynakları, dağlık ve engebeli arazilerin varlığı, büyük yükseklik farkları (deniz seviyesinden yaklaşık 5.000 metreye kadar), farklı ekolojik özellikleri, çok çeşitli habitat yani yaşam alanlarının olması sayesinde dünyadaki zengin bitki biyoçeşitliliğine özellikle de endemik bitki türlerine sahip ülkelerden biri. Ülkemizde yetişen bitki türü sayısı 12.000 civarındadır. Bunlardan yaklaşık 4.000 kadarı sadece Türkiye sınırları içerisinde yetişen endemik bitkiler arasında yer alır. Ülkemizdeki endemik bitki türlerinin toplam bitki sayısına oranı yaklaşık %33'tür. Bu posterde ülkemizdeki binlerce endemik ve nadir bitki türünden küçük bir seçkiye yer veriyoruz. Ülkemizde her yıl onlarca bitki türü veya bitki alt türü keşfedilerek Türkiye doğası florasına ekleniyor. Bu da ülkemiz florasının ve bitki biyoçeşitliliğinin ne kadar zengin olduğunun bir göstergesi. Birçok endemik ve nadir bitki türünün nesli tehlike altında olduğu için koruma altına alınmışlardır.

Türkiye'de en fazla endemik ve nadir bitki türü Akdeniz Bölgesi'ndedir (~850 tür). Bunu sırasıyla Doğu Anadolu (~500 tür), İç Anadolu (~350 tür), Karadeniz (~300 tür), Ege (~200 tür), Marmara (~110 tür) ve Güneydoğu Anadolu (~70 tür) bölgeleri takip eder. Birçok endemik bitki türü ise birden fazla bölgede yetişir.

Dumanlıgelin (Yünlügelin) - *Rindera dumanii* (Hodangiller ailesi)
Genelde Antalya ili çevresinde görülür ancak Denizli'de de tespit edilmiştir.

Kars burçağı - *Lathyrus karsianus* (Baklagiller ailesi)
Kars'ta yetişen bir mürdümüktür.

Sevgi (Yanardöner) çiçeği - *Centaurea tchihatcheffii* (Papatyagiller ailesi)
Ankara'nın Gölbaşı ilçesinde yetişir. Kırmızı, mor ve pembe renkli taç yapraklarında beyaz çizgiler vardır.

İzmir kum otu - *Arenaria izmirensis* (Karanfilgiller ailesi)
İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde çok dar bir alanda yetişir.

Gürsöğüt geveni - *Astragalus yildirimlii* (Baklagiller ailesi)
Ankara'nın Beypazarı ilçesindeki Gürsöğüt köyünde yetişir.

Kaf lalesi
***Fritillaria caucasica* (Zambakgiller ailesi)**
Kars'ın Sarıkamış ilçesi, Samsun, Ağrı ve Erzurum'da görülür.

Yer kekiği - *Thymus pulvinatus* (Ballıbabagiller ailesi)
Balıkesir'de Kazdağları'nda yetişir.

Keltepe çiğdemi - *Crocus keltepensis* (Süsengiller ailesi)
Kocaeli'nin Kartepe ilçesinde yetişir.

Ters lale - *Fritillaria imperialis* (Zambakgiller ailesi)
Hemen her bölgede özellikle de Hakkâri, Van, Şırnak, Kahramanmaraş'ta yetişir. Taç yaprakları sarı, turuncu veya kırmızıdır.

Tire çan çiçeği - *Campanula phitosiana* (Çan çiçeğigiller ailesi)
İzmir'in Tire ilçesinde yetişir.

Muş lalesi - *Tulipa aleppensis* (Zambakgiller ailesi)
Muş Ovası, Bulanık Ovası, Erzurum, Gaziantep ve Hakkâri'de yetişir.

Likya Kaş orkidesi - *Ophrys lycia* (Orkidegiller ailesi)
Antalya'nın Kaş ilçesindeki Likya antik kenti çevresinde yetişir.

Ankara çiğdemi - *Crocus ancyrensis* (Süsengiller ailesi)

Damalı lale - *Fritillaria aurea* (Zambakgiller ailesi)
Karaman'daki Karadağ çevresinde, Konya ve Adana'da görülür.

Perge havacıvası - *Alkanna macrophylla* (Hodangiller ailesi)
Antalya'da Perge antik kenti çevresinde görülür.

Eber sarısı (Piyan) - *Vuralia turcica* (Baklagiller ailesi)
Afyonkarahisar'da Eber Gölü ve Akşehir Gölü çevresinde yetişir.

Mezopotamya sümbülü - *Scilla mesopotamica* (Kuşkonmazgiller ailesi)
Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinde yetişir.

İstanbul kardeleni - *Galanthus plicatus* subsp. *byzantinus* (Nergisgiller ailesi)
İstanbul, Bolu, Kocaeli, Bursa ve Kırklareli'nde göknar ve kayın ormanlarında yetişir.

Sancarınca - *Androsace azizsancarii* (Çuha çiçeğigiller ailesi)
Bayburt'ta Soğanlı Dağları'nda yetişir.

Mor sığırkuyruğu – *Verbascum wiedemannianum* (Sıracaotugiller ailesi)
Batı, Orta ve Doğu Karadeniz, Yukarı Sakarya, Orta Kızılırmak, Yukarı Kızılırmak, Yukarı Fırat alt bölgelerinde görülür.

Ayaş gümüşü - *Astragalus densifolius* subsp. *ayashensis* (Baklagiller ailesi)
Ankara'nın Ayaş ilçesinde ve Yukarı Sakarya havzasında yetişir.

Kızılcahamam çan çiçeği – *Campanula ekimiana* (Çan çiçeğigiller ailesi)
Ankara'nın Kızılcahamam ilçesi ve Işık Dağı arasındaki volkanik kayaçlarda yetişir.

Şah civanperçemi - *Achillea ketenoglui* (Papatyagiller ailesi)
Ankara'nın Beypazarı ve Polatlı ilçeleri arasındaki jipsli topraklarda yetişir.

Göl soğanı
***Leucojum aestivum* (Nergisgiller ailesi)**
Kocaeli, İstanbul, Samsun ve Bursa'da görülür.

Milleyha tırşığı
***Arum milleyhanum* (Yılanyastığıgiller ailesi)**
Hatay'da Samandağı Milleyha Sulak Alanı çevresinde yetişir.

Anadolu glayölü (Ekin çiçeği)
***Gladiolus anatolicus* (Süsengiller ailesi)**
Akdeniz ve Ege'de kızılçam ormanları ve makilik alanlarda görülür.

Kapadokya soğanı (Perikörmeni)
Allium cappadocicum
(Nergisgiller ailesi)
Nevşehir Kapadokya, Orta ve Yukarı Kızılırmak havzası ile Konya'da yetişir.

Ak kevke - *Alyssum niveum* (Turpgiller ailesi)
Yukarı Sakarya havzasında yetişir.

Peşmen navruzu - *Iris peshmeniana* (Süsengiller ailesi)
Malatya'nın Pötürge ilçesi yakınlarında görülür.

İstanbul soğanı - *Allium istanbulenese* (Soğangiller ailesi)

Ankara sığırkuyruğu - *Verbascum ancyritanum* (Sıracaotugiller ailesi)
Ankara ve Eskişehir civarında yetişir.

Çuh sümbülü
***Bellevalia rixii* (Kuşkonmazgiller ailesi)**
Van ve çevresinde yetişir.

Kaynaklar

Kolektif, *Resimli Türkiye Florası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
Tuna Ekim, *Türkiye'nin Nadir Endemikleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
Nazan Öztürk, *Türkiye'nin Yaban Çiçekleri*, 47 Numara Yayıncılık, 2011
https://www.kulturportali.gov.tr/arama/endemik+bitki
https://www.bizimbitkiler.org.tr/list.html
https://turkiyebitkileri.com/
https://yabanicicekler.com
https://www.aa.com.tr/tr

Görseller

AA, iStock, Getty Images, SPL, Alamy.

Poster_TURKIYENIN_ENDEMIK_BITKILERI_07_2025_HD.indd 1 20.06.2025 10:02:05